

Macht, God en kerk

© Klaas Spronk

In zijn boek *Zingeving als spel; Over religie, macht en speelse spiritualiteit* en in de Ethieklezing van de Raad van Kerken (op 26 november j.l.) stelt André Droogers dat de kerk vaak niet goed om ging met macht en weinig van haar fouten leert: 'Het creatieve spel van de zingeving is door kerkelijke machthebbers vaak gefrustreerd en getemd, ten koste van mensen'. Volgens Droogers is 'speels geloven een manier is om de weg terug te vinden. Dan komen een kerkvorm en een geloofsbeleving in zicht waarbij macht slechts een bescheiden en dienstbaar rolletje vervult.' Klaas Spronk diende hem bij de Ethieklezing van repliek. Hij ziet wel wat in dat spel, maar heeft zo zijn vragen bij de deelnemers.

Wie praat er over macht?

Machthebbers houden er over het algemeen niet van om over macht te praten, zeker niet als het over hun eigen macht gaat. Over andermans macht is het doorgaans prettiger discussiëren. Is het niet typerend dat juist een tamelijk machteloze organisatie als de Raad van Kerken dit thema aan de orde stelt? De machteloosheid van de Raad is des te opvallend omdat het er weinig kerkelijke organisaties zijn met een duidelijker boodschap: de christelijke kerk moet één zijn zoals haar God één is. Je zou wensen dat dit met kracht doorgezet zou kunnen worden. We kunnen immers niet ontkennen dat de kerkelijke scheuringen doorgaans achteraf gezien plaats vonden om nauwelijks meer te begrijpen redenen of zelfs op oneigenlijke gronden en als gevolg van een vaak weinig verheven strijd om macht en geld.

Over het algemeen kan ik mij goed vinden in de ontnuchterende analyse van Droogers over hoe macht aanwezig is 'daar waar twee of drie samen zijn'. Dat geldt zeker als je macht ziet als 'het menselijk vermogen om het gedrag van anderen te beïnvloeden'. Zo gezien komt macht zelfs in de beste relaties voor, want partners sturen elkaars gedrag. Ik ben het ook roerend eens met de conclusies en adviezen van André Droogers om speels om te gaan met die macht, maar ik ben bang dat mijn collega's in Afrika en Zuid-Amerika er moeite mee hebben. Voor machtelozen is dit spel een weelde die zij zich niet kunnen veroorloven. Zij zoeken eerder naar machtsmiddelen om de (christelijke) boodschap van heil voor allen door te laten werken.

Macht in de Bijbel

Er is Bijbels veel te zeggen voor het relativeren van de macht en de machtigen. Van machthebbers en krachtpatsers als David en Simson worden de zwakke kanten benadrukt. In het verhaal over de niet te stuiten intocht in het beloofde land onder leiding van Jozua krijgen niet de generaals de eer maar Rachab, de eerste de beste hoer van Jericho. Jezus wordt getekend als de zoon van God die geen gebruik wenst te maken van zijn macht en zich tot het uiterste laat vernederen.

Paulus vat het mooi samen: 'kracht wordt in zwakheid volbracht' (2 Korintiërs 12:9). In feite begint dit bij God zelf: als schepper geeft Hij zijn macht uit handen op het moment dat Hij, zoals verteld wordt in Genesis, de mens de kans geeft te kiezen, ook tegen God.

De Bijbel en met name de profeten leren mij om voorzichtig te zijn om God met macht en zeker met onze eigen macht te verbinden. Dat kan zelfs Godslasterlijk zijn. Uit de Bijbel leer ik God eerder kennen als de tegenspreker. Dat betekent ook dat God niet te vangen is in vastomlijnde beelden. De context speelt een grote rol. Soms is de boodschap dat God liefde is heilzaam en bemoedigend. Het kan ook gebeuren dat een Psalmddichter of een profeet zich geroepen voelt om God een wreker te noemen. Dat stuit ons nu wellicht tegen de borst, maar het is goed om te bedenken dat er situaties zijn waarin deze belijdenis de laatste strohalm is waaraan wanhopige gelovigen zich kunnen vastklampen. Bijvoorbeeld in tijden van verdrukking waarin machthebbers ongestraft hun gang lijken te kunnen blijven gaan. God is een tegenspreker. Hij laat het kwaad niet ongestraft.

Oproep aan de machtigen

Bij de oproep van André Droogers om te durven spelen denk ik daarom in de eerste plaats aan machtigen. Durven zij hun macht op het spel te zetten? Je zou het in de eerste plaats mogen verwachten van gelovige machthebbers en daarom zeker ook van kerkelijke machthebbers. God is er niet om hun macht te bevestigen, maar om die te relativeren. Positief gezegd zou je in deze moeten benadrukken dat geloof in God helpt om de angst weg te nemen. Vaak regeert de angst. Vertrouwen in God die onze macht te boven gaat en in de belofte van zijn blijvende nabijheid zouden kunnen helpen om niet krampachtig alles in eigen hand te willen houden. Helaas zie ik bij kerkelijke machthebbers soms meer angst dan vertrouwen. De conflicten en crises worden er zelden bevredigend mee opgelost.

Spelen met macht

André Droogers daagt ons uit om met macht te spelen. Spel omschrijft hij 'als het menselijk vermogen om tegelijk met twee of meer werkelijkheden om te gaan'. Op mijn eigen vakgebied van de Bijbeluitleg kan men dat spel spelen als men durft af te zien van het machtswoord dat in de Bijbel Gods openbaring onfeilbaar in woorden vastgelegd is. Dat machtswoord lijkt vooral te worden gebruikt om angst en onzekerheid te bezweren. Liever ga ik uit van het vertrouwen dat de tekst zelf wel bewijzen kan dat hij iets te zeggen heeft. Je kunt van te voren aan de lezer meedelen dat het om een door de Heilige Geest geïnspireerde tekst gaat, maar het is veel overtuigender wanneer men al lezende, in een voortdurende wisselwerking tussen tekst en context, zelf iets proeft van die inspiratie.

Een volgend voorbeeld betreft de discussie over God naar aanleiding van de door André Droogers genoemde kwestie over het boek van Klaas Hendrikse. Zoiets hoeft niet beslist te worden door het kerkelijk gezag te laten gelden met een beroep op de belijdenisgeschriften. Het is ook mogelijk, zoals de synode van de PKN in de vergadering van november 2010 liet zien, om een open gesprek aan te gaan op basis van de eigen geloofservaringen. Voordat de discussie zich ontspon over kerkrechtelijke procedures werd er eerst uitgebreid de tijd genomen om (in kleine groepen) met elkaar van gedachten te wisselen over de eigen ervaringen met God en de relatie daarvan tot de kerkelijke leer. Opnieuw kan men hier een vorm van een heilzaam spel in zien: de verbinding van twee werkelijkheden.

Tenslotte kom ik nog even terug op mijn eerdere opmerking over onze eigen context. Collega's in Zuid-Amerika en Afrika zullen deze discussie anders voeren. De context is bepalend. Het is goed om ons bewust te zijn van onze bevoorrechte positie en van de al dan niet bewuste angst om die te

verliezen. Durven we, als we als kerkelijke gemeenschap de huidige werkelijkheid en de hoop op Gods koninkrijk met elkaar verbinden, ook onze bevoorrechte positie als rijken op het spel te zetten?